

ÖZBEKİSTAN'DA İKİ KUTLAMA VE ULUSLARARASI BİR SEMPOZYUM

Nail TAN*

13-14 Ekim 2017 tarihleri arasında Özbekistan'ın Semerkant şehrindeki Semerkant Devlet Üniversitesinin Başbina Konferans Salonu'nda önemli bir uluslararası sempozyumda bulunma ve bildiri sunma şansını yakaladık. “Şansını yakaladık” diyoruz çünkü davet yazısı Semerkant Devlet Üniversitesinden gelmesine rağmen vize almakta çok zorluk çektik.

Sempozyum T.C. TİKA (Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı) mali desteğiyle Hacı Bektaş Velî Kültür derneğinin Semerkant Devlet Üniversitesi Rektörlüğü, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Rektörlüğü ve Dünya Söz Akademisi iş birliğiyle düzenlenmişti. Uluğ Bey Medresesi'nin kuruluşunun 600. ve Semerkant Devlet Üniversitesinin kuruluşunun 90. yılına ithaf edilmişti. Ana konusu, Uluğ Bey Medresesi'nin 600. kuruluş yıl dönümü dolayısıyla “Ortaçağlardaki Semerkant Medrese-i Âliyelerinin İslam Uygarlığı ve Eğitim Sisteminin Gelişmesindeki Rolü” olarak belirlenmişti. Bu çerçevede şu alt başlıklarda bildiri sunulabileceği duyurulmuştu:

- a. Özbekistan ve Orta Asya coğrafyasında eski çağlarda medreselerin şekillenmesi
- b. Timur ve Timurlular dönemindeki medrese ve medrese-i âliyeler
- c. Semerkant medrese-i âliyelerindeki ilmî çalışmaların İslam coğrafyasına yansımaları
- ç. Edebiyatın gelişimi ve değişik sahalara yayılması

* KTB (E) HAGEM Genel Müdürü, halk bilimci, ntan@tdk.org.tr.

Sempozyum;
Uluğ Bey Medresesinin Kuruluşunun
600. Yılı ve Semerkant Devlet
Üniversitesinin Kuruluşunun
90. Yılına İthaf Edilmiştir

TİKA'nın katılımıyla

**ORTAÇAĞLARDAKİ SEMERKANT MEDRESEİ
ALİYELERİNİN İSLAM UYGARLIĞI VE EĞİTİM
SİSTEMİNİN GELİŞMESİNDEKİ ROLÜ**
Uluslararası Sempozyum
13-14 Ekim 2017 / Semerkant, Özbekistan

**ЎРТА АСРЛАРДАГИ САМАРАНІ
МАДРАСАИ ОЛИЯЛАРИНИНГ
ИСЛОМ ҲАВВАЛИДАГИ ВА ТАЪЛИМ
СИСТЕМАСИНИНГ ТАРАҚҚИЙДАГИ РОЛИ
ХАЛҚАРО ҲАММИЙ КОНФЕРЕНЦИЯ**
2017 йил, 13-14 октябрь, Самарқанд, Ўзбекистон

SEMPOZYUM PROGRAMI

d. Türkistan coğrafyasındaki edebî diller ve tarihî Türk lehçelerinin oluşum ve gelişimi

e. İslam sanatı ve mimarisinin gelişimi

f. İnanç, düşünce ve sosyal hayatla ilgili gelişim ve değişimler

Sempozyumun dilleri; Türkiye Türkçesi, Özbek Türkçesi, Rusça, İngilizce ve diğer Türk lehçeleriydi.

Sempozyuma başta Türkiye ve Özbekistan olmak üzere Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Rusya Federasyonu ile Başkurdistan'dan bilim adamı ve uzmanlar katılmıştı.

13 Ekim 2017 Cuma günü Semerkant Üniversitesi Başbina Konferans Salonu'nda saat 10:00'da düzenlenen açılış töreninde Saygı Duruşu, Özbekistan ve Türkiye Cumhuriyeti millî marşlarının söylenmesinden sonra sırayla şu şahsiyetler tarafından protokol konuşmaları yapıldı: Prof. Dr. Rustam Halmuradov (SDÜ Rektörü), Y Müh. Mustafa Özcivan (Hacı Bektaş Velî Kültür Derneği Başkanı), (Prof. Dr.) Hayrettin İvgin (Dünya Söz Akademisi Başkanı), Prof. Dr. Mansur Harmandar (Muğla S. Koçman Üniversitesi Rektörü, kapanış töreninde konuştu. Doç. Dr. Kenan Koç mesajlarını ilettiler.), Dr. Ali İhsan Çağlar (TİKA Taşkent Koordinatörü), Şaban Abak (AKM Başkan Yrd.),

Prof. Dr. Mehmet Süreyya Er (T.C. TİKA Başkan Yrd.), Cesim Çelebi (T.C. Taşkent Büyükelçisi, Ahmet Başar Şen adına Kültür ve Turizm Ataşesi).

Açılış töreninde protokol konuşmalarından sonra hediye ve kitap armağanı bölümüne geçildi. Semerkant Devlet Üniversitesi Kitaplığına yaklaşık 200 kadar kitap armağan edildi. Biz de TDK'nin altı ciltlik Özbek Destanları dizisini Rektör Halmuradov'a alkışlar arasında verdik.

Bildiri sunumları için A ve B salonları hazırlanmıştı. Üniversitenin ilgili bölüm öğretim üye ve öğrencileri konuşmaları ilgiyle dinlediler. 13-14 Ekim 2017 tarihlerinde toplam 29 bildiri sunuldu. Programda yer alan katılımcılardan Prof. Dr. Naciye Yıldız, Prof. Dr. Ahmet Taşgın, Doç. Dr. Abdurrahman Gülbeyaz (Almanya) son anda çıkan mazeretleri sebebiyle sempozyuma katılamadılar. Sunulan bildirilerden bir bölümü şöyledir (programdaki sıralamaya göre):

Prof. Dr. Juliboy Eltazarov (Özbekistan, Dekan): Medreseler: Türkistan ve Anadolu Türklüğünün Gönül Bağları

Doç. Dr. Gülnur Nabiullina (R.F. Başkurdistan): Volga İdil Bölgesi Medreseleri Tarihi.

Öğr. Üy. Dr. Mehmet Ali Özler (T.C.): Bilimin Türk İslam Bilginleri Tarafından İlerletilmesi ve Türk İslam Bilginlerinin Dünya Bilimine Katkıları.

Şeref Yılmaz (T.C.): Ortaçağ Türk İslam Medeniyetinin Modern Çağın Barbarlığına Söyledikleri.

Prof. Dr. Nevzat Özkan (T.C.): Ortaçağ Çağatay Türkçesinin Oluşumu ve Gelişimi.

Prof. Dr. Ali Akar (T.C.): Çağatay Yazı Dilinin Oluşumu ve Orta Asya'daki Kültürel Kurumlar.

Nail Tan (T.C.): Özbek Medreselerinde Yetişip Osmanlı Dönemi Türk Edebiyatını Etkileyen Şairlerle İlgili Bazı Tespitler.

Doç. Dr. Badea Muhiddinova (Özbekistan): Şair Said Ahmed Vasli Semerkandî'nin Medreseler Hakkındaki Beyanları.

Prof. Dr. Sebahattin Çevikbaş (T.C.): Bilim ve Uygarlığın Gelişmesinde Öncü Kurumlar Olarak Medreseler.

Prof. Dr. Birsal Oruç Aslan (T.C.): Semerkant ve Buhara Medreselerindeki Eğitim Anlayışının Yerini Usul-i Cedit Anlayışına Bırakması.

Hayrettin İvgin: Uluğ Bey Medresesi Müderrisi Bursalı Kadızade Rumî'nin Müspet Bilimlere Hizmetleri.

Dr. Kishimzhan Eshenkulova (Kırgızistan): İslam Medeniyetinde İlmî Felsefî Süreklilik ve Uluğ Bey Külliyesi.

Prof. Dr. Muhtar Kâzımoğlu İmanov (Azerbaycan): Dervişler ile İlgili İnançların Farklı Yönü.

Prof. Dr. Ercan Alkaya (T.C.): Tatarların Ana Dili Kullanımı Hakkında.

Öğr. Üy. Dr. Mehmet Yardımcı (T.C.): Özbek Edebiyatı Anonim Türlerinden Bilmecelerin Anadolu ve Akraba Topluluklarında Yansıması.

Doç. Dr. Kenan Koç: XV-XVIII. Yüzyıllarda Kazak Edebiyatına İslamî Unsurların Yerleştirilmesi.

Prof. Dr. Muslihiddin Muhidedinov (Özbekistan): Semerkant'ta Yüksek Öğretim Sisteminin Tarihçesi, Sorunlar ve Çözümler.

Prof. Dr. Makbule Sabziyeva (T.C.): Azerbaycan Tarihinde Medreseler.

Doç. Dr. Bakıtgül Kulcanova (Kazakistan): XIV. Yüzyıl Türkçe Yazılı Kaynaklardaki Ortak Kelimeler Üzerine.

Dr. Luidmila Nosova Kural (Rusya Federasyonu): Orta Asya Tarihinde Ortaçağ ve Dünya Kültürünün Gelişimine Etkileri.

Prof. Dr. Usman Sanakulov (Özbekistan): Medrese ve Akademik Eğitimin Temelleri Semerkant'ta Atılmıştı.

Prof. Dr. Azamat Akbarov (Özbekistan): Semerkant Medreseleri ve İslam'da Maarifin Gelişmesi.

Prof. Dr. Şahistahan Olcayeva (Özbekistan): Emir Timur Devrinde Medrese ve Bilimin Gelişiminin Amilleri.

Dr. Sultanmurad Âlimov (Özbekistan): Nevâyî Medresesinde Profesör ve Doçentin Maaşı Ne Kadardı?

Sempozyum, değerlendirme oturumu ve kapanış töreniyle sona erdi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Mansur Harmandar kapanışa yetişti. Bir konuşma yaparak T.C. Özbekistan kültür ve bilim münasebetlerinin önemine işaret etti. Semerkant Üniversitesi Rektörlüğüyle iş birliği, öğrenci değişimi protokolünün imzalandığını duyurdu.

Sempozyumun akıllarda iz bırakan en önemli sonucu şudur: Ortaçağda Özbekistan medreselerinde Orta Asya ve dünya bilim tarihini önemli ölçüde etkileyen bilim adamları yetişmiş, bu bilim adamları yetiştikleri medreselerde ders vermişlerdir. Ne yazık ki, bu gelişme yeni ve yakın çağda sürdürülemez, Avrupa bilim ve tekniğinin gölgesinde kalmıştır. O hâlde, medreselerin yerini alan üniversitelerin üzerlerine düşen görevi yerlerine getirip tekrar İslam dünyasının bilim ve uygarlığın merkezi olmasını sağlamaları gerekir.

Ortaçağ'da Özbekistan medreselerinde kimler yetişmemiş, kimler ders vermemişti ki? Bir kısmının adlarını saymakla yetinelim: El-Harezmi (770-840), Ahmet Ferganî (797-865), İmam Buharî (810-870), El Tirmizî (824-892), İmam Maturidî (893-944), Farabî (870-950), Ebu'l Leys Semerkandî

(?-983), El Birunî (973-1048), İbni Sina (980-1037), Zamahşerî(1075-1144), Necmeddin-i Kübrâ (1145-1221), Şeyh Bahaeddin Nakşibendî (1318-1389), Uluğ Bey (1394-1449), Hüseyin Baykara (1438-1506), Ali Şîr Nevâî (1441-1501). Özbekler, Buhara ve Semerkant'taki öğrenimi ve hikmetlerinin en çok Çağatay Türkçesiyle çoğaltılıp yayılması dolayısıyla Hoca Ahmet Yesevî'yi de (1103-1208) Özbek edebiyatının bir şairi saymaktadırlar.

Sempozyum sırasında, 12 Ekimde Taşkent, 14 ve 15 Ekimde Semerkant, 16 Ekim'de de Buhara'daki tarihî eserler, TİKA Özbekistan görevlileri ve Ankara'dan gelen TİKA Uzmanı Hüseyin Ergezen'in rehberliğinde gezildi. Bütün camiler, medreseler, türbeler aslına uygun restore edilmiş, çevreleri açılmıştı. Timur'un Semerkant'taki türbesi gece dahi gezilebiliyordu. Üç şehirde de tarihî ve edebî şahsiyetlerin muhteşem heykelleri, anıtları meydanları süslüyordu. Buhara'daki Nasreddin Hoca heykeli, mizahi kişiliğine uygun olarak yapılmıştı. Eski yapıların çevresindeki otel, çarşı ve lokantalar, dış görünüşleriyle "XIII-XV. yüzyıldan kalma" dedirtircesine aynı malzeme ve mimarî teknikle inşa edilmişlerdi.

Bu gezi ve sempozyum dolayısıyla kesin olarak anladık ki Asya'da Türk dünyasının kültür merkezi Özbekistan'dır.

